

Att skapa med Shakespeare och andra klassiker

Text: Margreta Södervall

Sommaren 1951 gick jag på en inspirerande Shakespearekurs i England. Vi deltagare, mest brittiska lärare, fick spela scener ur olika pjäser så som man tror det hade gått till på Globeteatern i London på 1500-talet. Vi mätte ut en plattformsscenen på gräsmattan och tänkte oss ha åskådare på tre sidor. Vi fick sjunga madrigaler och dansa pavane... Jag var då – sedan ett par år tillbaka – adjunkt i svenska och engelska vid Umeå läroverk och hade fått god kontakt med teatersugna barn och ungdomar. Alltnog på hösten vid min återkomst satte vi i gång, även om eleverna tyckte det var väl djärvt att våga sig på den "store" Shakespeare. Så blev det premiär våren 1952 på ett urval förkortade scener från bland andra "Romeo och Julia", "En midsommarnattsdröm" och Macbeth".

I det gamla läroverkets – nuvarande Mimerskolans – aula byggde vi på Shakespeareskt vis upp en plattformsscenen. Bräder och bockar släpades ner från vinden. Det blev succe! Och så fortsatte det år från år med den ena pjäsen efter den andra: "Trettondagsafton", "Stormen", "Köpmannen i Venedig", "Hamlet", "Othello" o s v. Så småningom även andra dra-

matiker. Från första början var jag inställd på att eleverna skulle tycka det var roligt och att alla som ville skulle få roll på scenen utan besvärande inträdesprov. Jag betonade också att varje roll – stor som liten i sann demokratisk anda – hade lika stor betydelse för helheten.

Under 20 år spelade ca 500 elever i Umeå Shakespearesällskap, många av dem i flera år. Allteftersom strömmade nya spelglada till, medan de äldre gick ur skolan. Sällskapet expanderade år från år. Längre fram kunde deltagarantalet uppgå till 60 per år, ja ända till 100 i åldern 7 – 19 år.

Det blev inalles 40 uppsättningar med närmare 300 föreställningar, inräknat turneerna över hela Norrland, till Vasa teater tvärs över Kvarken, till Stockholm och Malmö. En jubileumsbok om åren i Umeå Shakespearesällskap 1952-72, "Barn och ungdom i skapande verksamhet", är utgiven.

Så ett par gästspel i England – inte med Shakespeare för man bjuder inte bagarbröd på bröd – utan med vår främsta dramatiker Strindberg. Så

här gick det till. Jag hade studerat ett år vid Leeds universitet för Shakespeareforskaren Wilson Knight och väckt intresse för vår verksamhet i Umeå. Tänk bara – här låg Sveriges enda Shakespearesällskap och därtill det nordligaste i världen – nära polcirkeln, the Arctic Circle! Jag kom hem med en inbjudan att gästspela på följande sommar. Vi bestämde oss för ett av Strindbergs historiska skådespel, som i sin blandning av humor och drama starkt påminner om Shakespeare. Genom mina erfarenheter från Leeds och England överhuvudtaget, visste jag med säkerhet att "Fröken Julie" och "Fadren" till exempel inte alls uppskattades eller passade det engelska kynnet. Valet föll på "Folkungasagan", av en del ansett som Strindbergs främsta historiska drama, fast sällan spelat på hemmaplan och inte förut på en engelsk teater. Kanske bidrog också att jag mot slutet av 30-talet sett en lysande föreställning på Dramaten i Stockholm med bland andra Tora Teje.

Avsikten var att spela på engelska för att lättare nå publikkontakt. Men för att användningen av ett främmande språk inte skulle hämma ungdomarnas fantasi och inlevelseför-

Margreta Södervall som regissör med teaterintresserade ungdomar. Ur Natur och Kulturs folder

Läs och Spela-serien: en serie dramer bearbetade av Margreta Söderwall. Ur Natur och Kulturs folder

måga fick de först studera in dramat på svenska och spela ett par föreställningar i Umeå. Först därefter fick de den engelska översättningen. Några veckor ägnades åt att lära sig den engelska texten. Sommaren 1959 stävade alltså 36 förhoppningsfulla elever i sjögång över Nordsjön. Rekvisitan följde med: galgen, kung Magnus botgörarkors osv. Skickliga medhjälpare ställde upp som läroverkets överderlige vaktmästare Lennart Pettersson. Efter premiären på "The Saga of the Folkungs" på the Civic Theatre i Leeds stod publiken upp och applåderade.

"A standing ovation" än något unikt i England

Tio år senare blev Strindbergs "Mäster Olof" aktuell för ett gästspel. En ny generation barn och ungdomar gav sig i kast med dramat. Stor framgång röntes också detta speltåg efter liknande förberedelser som i fråga om "The Saga of the Folkungs". Först på svenska i Umeå och sedan på engelska i England.

Visst innebar den här barn- och ungdomsteatern arbete och uppoffringar för alla involverade. Men den respons och den uppskattning vi ständigt fick, uppvägde motigheterna. Många yrkeskunniga medarbetare ställde osjälviskt upp på olika områden. Fotografier som Curt Norberg, journalister, kulturpersonlig-

heter som recitat i sin Eva-Lisa Lennartsson, sömmerskor och snickare som Mimmi och Harald Pettersson med flera, och vår allt i allo bakom scenen Anita Ekman. Och så naturligtvis eleverna själva med sin entusiasm och uthållighet.

Så gott som alltid var pressen positiv utan en nedlåtande attityd mot amatörer. Det manfäste sig vid var elevernas starka inlevelse och naturliga agerande på scenen och inte minst den glädje de utstrålade.

Redan 1959 kontaktade Svenska bokförlaget mig för att ge ut en Shakespearepjäs för undervisningen i engelska. Det blev "En midsommarnattsdröm/A MidsummerNight's Dream", en förkortad upplaga med parallellställd svensk översättning, kommentarer och ordförklaringar, användbar i skolor och av amatörgrupper.

De senare åren i Umeå utvecklade jag ett system avslappningsövningar till musik. Fantasiegående kroppsövningar ingick också i denna skapande dramatik. Tal- och kroppsövningar som älvor eller häxor ur "Macbeth" prövades tidigt. Både lärare och elever visade sig påtagligt roade av att sätta på sig djurmasker, åsneöron, slöjor och blomkransar och att hantera låtsasvärd. Dessa teaterimprovisationer

ledde till skapandet av så kallade dramatikpåsar innehållande rekvisita att spela med i klassrummet, olika för olika scenutdrag. Inte teaterkostymer i egentlig mening utan mera symboliska tillbehör som t ex en svart drapering över axeln och en dödskalle i plast i handen för Hamletrollen, röd drapering och guldkrona i papp för kungen etc. Dessa dramatikpåsar har också spritts till skolor över hela landet.

I Stockholm fick jag senare kontakt med förlaget Natur och Kultur och blev ombedd att ge ut Shakespeare och andra dramatiker i pedagogiskt syfte på ett lättillgängligt sätt för skolelever och andra intresserade.

Umeå Shakespearesällsksams verksamhet, dokumenterad i ett stort antal fotografier, blev basen för denna så kallade Läs och Spela-serie på 15 pjäser. Alla hade jag spelat med barn och ungdomar. Shakespeare, Molière, Ibsen, Strindberg med flera ingick. Amatörteatrar fann bearbetningarna användbara, och elever stimulerades till ett ökat teaterintresse. Materialet vidgades i Hudinge, där jag fortsatte att spela med barn och ungdomar på samma sätt som i Umeå, här under namnet Commediagruppen.

På begäran gjorde jag dessutom för Utbildningsradion i moderna språk scenutdrag ur klassiker med parallellställd översättning och kommentarer. För engelskan "Shakespeare for Fun" med scener ur "Hamlet"; för franskan Scenes de Molière. För tyskan "Faust...", und mit Lust!; producerad av Goetheinstitutet i Stockholm.

Som avslutning visas en femton minuters svartvit film som gjordes 1961 av Umeå Shakespearesällskap. Filmen "Ungdomsteater – lek, lär och upplev!" berättar hur en teaterföreställning växer fram med förberedande övningar i plastik, tal o s v. Den avslutas med några färdiga scener ur det årets speltåg "Macbeth". Curt Norberg fotograferade och radiomannen Gerhard Johansson var speaker.

Margreta Söderwall bildade ett Shakespearesällskap 1949. Under många år spelade hon teater och turnerade med ungdomar. Hon utnämndes förra året till hedersdoktor vid lärarutbildningen vid Umeå universitet.